

ביאור בענין כיבוי האש בתנור גאז ביו"ט*

השאלה: אם מותר לכבות אש של גאז ביו"ט. שאלה זו נחלקה לב' חלקים:

א. כיבוי הגאז לצורך אוכל נפש;

ב. כיבוי הגאז אפילו שלא לצורך אוכל נפש.

בנוגע לחלק א' של שאלתנו כבר כתבו הפוסקים וכך נתפשט המנהג בכל ישראל דמותר להגדיל הלהב ולמעט בשעת בישול ממש אם הוא לצורך הבישול, דאע"פ דלא אמרינן 'מתוך' במלאכת כיבוי כבר כתבו הראשונים ועמקן הרמ"א (או"ח תקיד:א) דמותר לכבות לצורך אוכל נפש אם א"א בלאו הכי להציל הקדירה. והנה רובא דרובא לא הבינו היתר זה וממעטין הלהב בין בשעת בישול ובין שלא בשעת בישול וגם אין מחלקין אם הכיבוי הוא ממש לצורך התבשיל או לא. ולפי דעת המתירין אם נאמר דכיבוי הגאז הוא כיבוי ממש אין להתיר כיבוי אלא באופן שאם לא ימעט הלהב, תשרף התבשיל, וגם אי אפשר להצילו בענין אחר כגון שא"א להסיר הקדירה מעל האש משום כובדה או משום שיצטנן המאכל ויתקלקל. והנה ע"פ הרוב, אופן זה לא שכיח וא"כ אסור להגדיל ולמעט הלהב ואין תקנה אלא לעשות להב בינוני ולהשתמש בו כל היום.

והנה באתי בזה לברר אם מיעוט להב הגאז הוי מלאכת כיבוי, פירוש הא דמכבה האש במה שאינו מניח שידלק מה שלא שלט בו האור עדיין, אם זהו נקרא מלאכת כיבוי דאפשר דאפילו גרם כיבוי ליכא. בגמ' שלנו (ביצה כב.) יש ג' סוגיות בנוגע לשאלתנו. הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה וכו' אמר רב, קנסא שרי (פירוש ר"ח, אבוקה שהיא עשויה מחתיכות עצים קטנים אם נוטל מאותן העצים שלא אחז בהן האור שרי). ותוס' (ד"ה והמסתפק), מפרשים דהא דמסתפק מן השמן חייב, אינו ר"ל מפני שממהר כיבוי דלא הוי אלא גרם כיבוי וגרם כיבוי ביו"ט שרי וכו' אלא היינו טעמא הואיל דבאותה שעה שהוא מסתפק ממנו מכבה קצת ומכסה אורו דאינו יכול לאנהורי כולי האי כי איכא שמן מועט בנר ולכך נראה ככיבוי. אבל לחתוך מקנדיל"א של שעוה בשעה שהוא דולק מותר לפי שאינו מכחיש האור שלה.

ולפי דברי התוס' אפשר להסיק שלש הנחות בענין מסתפק מן השמן:

א. איסורו אינו אלא מדרבנן משום ד'נראה ככיבוי' (והא דקתני 'חייב' היינו מכת מרדות).

ב. האיסור הוא במה שמיד נראה כיבוי במה שעשה וא"כ אין חילוק איך הוא מביא לידי כך, אם במה שמסלק דבר הבוער, או מקרר האויר שמסביב הנר, או שממעט האויר (אוקסיג'ען).

ג. אין איסור במה שממהר כיבוי.

והרא"ש שם מקשה על תוס' ממתני' דשבת (כט:): דאיסור שפופרת הוא משום שמא יסתפק מהשמן שבשפופרת וכיון דהקצהו לנר חייב משום מכבה. והנה הכא איסור הכיבוי הוא במה שממהר כיבוי הנר שהרי אינו מכחיש מאור הנר כלל שהרי הנר לעולם מלא שמן ולכך אומר הרא"ש דמסתפק מן הנר חייב משום שממהר כיבוי. ואע"פ דככיבוי כזה יש פלוגתא דר' יוסי ורבנן במס' שבת (קכ.) דרבנן סברי דעושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנים בשביל שלא תעבור הדליקה, ורבי יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מלאים מים שאינם יכולין לקבל את האור והן מתבקעין ומכביין את הדליקה. והגמ' מבארת דמחלוקתם היא בגרם כיבוי, דרבנן מתירין ורבי יוסי אוסר, מ"מ בענין שלנו דמסתפק מן השמן אפילו רבנן מודים דבהאי גרם כיבוי חייב, עד כאן לא פליגי התם אלא משום דאינו נוגע בדבר הדולק אלא עושה דבר חוצה לו הגורם את הכיבוי כשתגיע שמה הדליקה אבל הכא השמן והפתילה שניהם גורמים את הדליקה והמעט מאחד מהם וממהר את הכיבוי חייב, עכ"ד.

וע' בהגה"ה שם ובתפארת שמואל דלפי הרא"ש חייב אם חותך מקנדיל"א של שעוה אבל אינו חייב אם נוטל מנר דולק חתיכות חלב שרחוקות מן הפתילה שלא שלט בהן האור עדיין.

והאו"ז אין מחייב בין בחותך מנר של שעוה בין בנוטל מחתיכות חלב מנר דולק. [וע' בטור או"ח (סי' רס"ה) בדרכי משה שמביא שם שיטת האו"ז דלא מיבעיא דאינו חייב אם חותך מנר של שעוה או אם נוטל חתיכות החלב שבנר אלא דאף מותר לעשות כן.]

והנה נראה ברור דיש צידוד חדש באיסור כיבוי, והוא סברת 'מיוחד לפתילה', דנהי לשיטת התוס' נכון החילוק בין מסתפק מהשמן לחותך נר שעוה דלפי התוס' האיסור הוא במה שמכחיש האור מיד אבל לשיטת הרא"ש דאיסורו הוא משום שממהר כיבוי, מדוע מתיר בקנסא (חתיכות עצים) ובחתיכות חלב בנר דולק. אלא צריכין לומר דאין חייב משום שממהר את הכיבוי במסתפק מהדבר הבוער אלא אם יחד הדבר הבוער לאור. וא"כ בקנסא אין כאן נר אחד דולק אלא כל חתיכת עץ היא אור בפני עצמו ואם נוטל חתיכת עץ שלא שלט בה האור עדיין אינו מסתפק מנר דולק וכן הוא בחתיכות חלב ולכן סובר הרא"ש דאע"פ דמסתפק מהשמן שבנר חייב שהכל מיוחד לפתילה הדולקת מ"מ מסתפק מהצעים או מחתיכות חלב שלא שלט בהן האור אינו חייב. אלא שהרא"ש חולק על האו"ז וסובר דנר שעוה הכל מיוחד לחלק הבוער כיון שהכל חתיכה אחת היא.

וא"כ בענין 'מיוחד לאור' יש ד' מדרגות:

א. שמן בנר - דלכ"ע מיוחד הכל לפתילה;

ב. נר של שעוה - לרא"ש הכל מיוחד ולא"ז אין מיוחד אלא החלק הבוער;

ג. חתיכות חלב בנר - דאף הרא"ש מודה דאין מיוחד אלא החתיכה הבוערת;

ד. קנסא - דלפענ"ד כיון דאין כאן פתילה כלל וגם אין החתיכות מכונסות בכלי אחד אין כאן יחוד כלל לכ"ע.

וא"כ בנוגע לשאלתנו בודאי הגאז שהוא מונח בשפופרת בקומפני אין מיוחד לאור הדולק בתנור וא"כ

כשחוצץ בין האור לגאז ובזה הוא גורם כיבוי אינו גרוע מקנסא וחתיכות חלב או מחיצת כלים בפני הדליקה

דאין כאן מעשה כיבוי כלל ואפילו גרם כיבוי ליכא.

והנה ביאור זה נכון לשיטת הרא"ש דאיסורו משום שממהר את הכיבוי אבל לשיטת התוס' דאיסורו משום

דנראה ככיבוי, א"כ מה נפקותא איכא היאך הוא עושה את הכיבוי, כיון שמיד אחר המעשה שלו נראה כיבוי,

יש לאסור כמו שאסרו במסתפק מן הנר, וא"כ בכיבוי הגאז מיד אחר שחוצץ בין האור לגאז נראה כיבוי וא"כ

אסור לעשות כן.

אבל אפשר לומר דאפילו לשיטת התוס' מתור לכבות הגאז ביו"ט ואינו דומה למסתפק מהשמן שבנר. דהנה לא

נמצא מי שמחלק בסוגיא דמחיצת כלים בין אם מיד מתכבה הדליקה משום מחיצתו לבין אם הדליקה בוערת

זמן רב אחר שעשה מחיצת הכלים, דאע"פ שאפשר לצייר שמיד במה בחוצץ נראה כיבוי, כגון אם הדליקה

הולכת וכוחשת, ואם לא תתפשט מיד יכבה, מ"מ מותר לעשות מחיצת כלים ולא אסרינן משום שנראה

כמכבה, דכיון דאין נוגע בדבר הדולק א"א לחשוב את המעשה שלו למלאכת כיבוי. וא"כ צריכין לומר דאף

לשיטת התוס' לא נקרא כיבוי אלא אם הדבר הבוער הוא מיוחד לאור וכמו שביארנו דבגאז בודאי אין לומר

שהגאז שאניו בוער עדיין מיוחד כבר הוא לאור זה, נמצא דאף לשיטת התוס' יש להתיר כיבוי הגאז ביו"ט

אפילו שלא לצורך אוכל נפש.

כל זה שכתבנו אינו אלא לבירור הענין ואינו הלכה למעשה.

[*] לרגל שנת היוכל להוצאת בית יצחק, מציגים כאן מחדש מאמר זה, העוסק בעניני ביצה שאותו למדנו

השנה בשיבה, שהופיע לראשון בבית יצחק כרך א', שנת תשי"ב.